

С.У. Шахоўская, Беларуская анамастычная лексікаграфія: фарміраванне, сучасны стан, вектары развіцця. Аўтарэферат дысертацыі на атрыманне вучонай ступені кандыдата філалагічных навук па спецыяльнасці 10.02.01 – беларуская мова, Нацыянальная акадэмія навук Беларусі. Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры, Мінск 2013, 28 с.

Назвы з'яўляюцца істотным складнікам культурнай спадчыны, адным з элементаў фармавання тоеснасці: нацыянальнай, рэгіянальнай, гістарычнай. Яны дазваляюць зразумець складаную гісторыю краіны, рэгіёна. Анамастыка мае інтэрдысцыплінарны характар – даследаванні генезісу назваў дапамагаюць зразумець пасяленчыя працэсы на дадзенай тэрыторыі ды іншыя гістарычныя падзеі, а таксама развіццё і ўзаемадзеянне моў. Даследчык анамастычных найменняў павінен мець шырокія веды як з галіны мовазнаўства (сучаснага, гістарычнага, параўнаўчага, дыялекталогіі), так і сацыялінгвістыкі, гісторыі, геаграфіі, а нават статыстыкі, каб дакладна аналізаваць спосабы функцыянавання найменняў у моўнай сістэме ды паказаць іх ролю ў працэсе моўнай камунікацыі. І менавіта гэтымі якасцямі характарызуецца даследчыца беларускай анамастычнай лексікаграфіі Святлана Шахоўская.

Дысертацыя *Беларуская анамастычная лексікаграфія: фарміраванне, сучасны стан, вектары развіцця* мае вялікае навуковае значэнне. Аўтарка паставіла перад сабою вельмі актуальную задачу аптымізаваць прынцыпы кадыфікацыі онімнай лексікі і спрагназаваць вектары далейшага развіцця беларускай анамастычнай лексікаграфіі шляхам: вызначэння прыярытэтных напрамкаў даследаванняў і выяўлення кола праблем для далейшага навуковага асэнсавання, даследавання асаблівасці мега-, макра- і мікраструктуры слоўнікаў дзеля ўдасканалення спосабу каталагізацыі онімнага матэрыялу, распрацоўкі тыпалогіі беларускіх анамастычных слоўнікаў з улікам спецыфікі іх структуры, вызначэння ступені лексікаграфічнай прадстаўленасці і акрэслення шляхоў развіцця беларускай анамастычнай лексікаграфіі. С. Шахоўская дасягнула пастаўленай мэты, абапіраючыся на вельмі багаты эмпірычны матэрыял – 80 беларускіх анамастычных слоўнікаў XIX–XXI стст., а таксама лексікаграфічныя выданні, надрукаваныя за межамі краіны, у якія ўключаны беларускі онімны матэрыял. Шкада, што з прадстаўленага аўтарэферата не вынікае адназначна, ці ўлічаны таксама анамастычныя слоўнікі

з Падляшша, апрацаваныя польскімі даследчыкамі, у якіх шырока прадстаўлены беларускія тапонімы і мікратапонімы¹.

Анамастычная праблематыка абмяркоўваецца усебакова і падрабязна. Аўтарка дае дэталёвы аналіз праблем, задач і кірункаў беларускай тэарэтычнай лексікаграфіі, праводзіць перыядызацыю гісторыі беларускай анамастычнай лексікаграфіі, паказвае структурныя асаблівасці беларускіх анамастычных слоўнікаў і распрацоўвае іх тыпалогію, апісвае стан і вызначае перспектывы развіцця беларускай анамастычнай лексікаграфіі.

Актуальнасць вынесеных на абарону навуковых палажэнняў, багаты эмпірычны матэрыял, адпаведна распрацаваная метадалогія навуковай працы – усё гэта дазваляе Аўтарцы добра абгрунтаваць і сфармуляваць канчатковыя вывады. С. Шахоўская падкрэслівае ролю беларускай анамастычнай лексікаграфіі, якая

„дазваляе комплексна вырашыць шматлікія праблемы кадыфікацыі тапонімаў і антрапонімаў (фарміраванне рээстра, падача варыянтаў, ідэнтыфікацыя ўласных імён, канструяванне несупярэчлівых дэфініцый, абгрунтаванне аптымальнага аб'ёму экстралінгвістычнай інфармацыі ў анамастычным слоўніку і г.д.)” (с. 16).

Аўтарка адзначае, што ідэальны слоўніковы артыкул павінен уключаць шэраг абавязковых зон (намінацыі, варыянтаў, памет, ідэнтыфікацыі, экстралінгвістычнай інфармацыі) і можа змяшчаць факультатыўныя зоны (этымалогіі, дэрыватаў, ілюстрацый) (с. 17). С. Шахоўская заўважае метадалагічныя памылкі пры складанні анамастычных слоўнікаў, напрыклад, уключэнне ідэнтыфікатара ў склад рээстравай адзінкі, што выклікае дубляванне геаграфічнага тэрміна або інтэграцыю зон намінацыі і ідэнтыфікацыі. Адзначае таксама адсутнасць асобных слоўнікаў з зафіксаванымі імёнамі-мянушкамі. Аўтарка акрэслівае асноўныя вектары развіцця сучаснай беларускай анамастычнай лексікаграфіі, м.ін.: укладанне слоўнікаў, у якіх сістэмна і поўна раскрываўся б этымалагічны аспект беларускіх айконімаў; лексікаграфаванне мікратапонімаў асобных рэгіёнаў Беларусі дзеля тэарэтычнага даследавання тапанімікі ў супастаўляльна-тыпалагічным плане; укладанне слоўнікаў унутрыгарадскіх і ўнутрысельскіх назваў; праца ў галіне сістэматызацыі беларускіх этнонімаў, фітонімаў, заонімаў і г.д.; каталагізацыя і лінгвістычная характарыстыка розных тыпаў гідранімічных адзінак на Беларусі (с. 21).

¹ N. Barszczewska, J. Głuszkowska, T. Jasińska, E. Smułkowa, *Słownik nazw terenowych północno-wschodniej Polski*, t. 1–2, Warszawa 1992, 610 s.; N. Barszczewska, J. Głuszkowska, T. Jasińska, E. Smułkowa, *Indeks do Słownika nazw terenowych północno-wschodniej Polski*, Warszawa 1995, 192 s.; M. Kondratiuk, *Nazwy miejscowe południowo-wschodniej Białostoczczyzny*, Wrocław [i in.] 1974, 304 s.; M. Kondratiuk, *Urzędowe i gwarowe nazwy miejscowości Białostoczczyzny*, Białystok 2011, 367 s.

Дасягнутыя вынікі маюць істотнае навуковае, практычнае ды сацыяльнае значэнне. Асноўныя вывады могуць быць выкарыстаныя ў тэарэтычных і прыкладных працах па лексікаграфіі і анамастыцы, а таксама ў працэсе выкладання беларускай мовы, падрыхтоўкі падручнікаў і слоўнікаў, што ў сваю чаргу будзе весці да далейшага ўнармавання беларускай анамастычнай і лексікаграфічнай тэрміналогіі.

Навізна падыходу Аўтаркі да анамастычнага матэрыялу заключаецца ва ўсебаковым, комплексным разглядзе найменняў, з улікам іх значэння ў культуры народа. На высокую якасць дысертацыі ўплывае багаты ілюстрацыйны матэрыял, а таксама праблемная (тэматычная) структура і ясны спосаб прэзентацыі вывадаў. Трэба адзначыць і вялікі спіс публікацый С. Шахоўскай ды ўдзел у шматлікіх канферэнцыях, дзе яна прадстаўляла вынікі сваіх даследаванняў. Варта было б, каб у далейшай сваёй навуковай працы Аўтарка паказала месца беларускай анамастычнай лексікаграфіі на еўрапейскім фоне.

Уносячы істотны ўклад у развіццё беларускага мовазнаўства, Святлана Шахоўская заслугоўвае на прысваенне Ёй ступені кандыдата філалагічных навук.

Ніна Баршчэўская
Варшава